

Svandammsskolan

– mer plats för utomhuspedagogik

Maj 2010

Karolinska
Institutet

Nynäshamns
Naturskola

Lugna skogen – Allmänningen – Hagen – Utmarken... ?

Vad platsen slutligen ska heta återstår för Svandammsskolan att besluta, här används tillfälligtvis Utmarken.

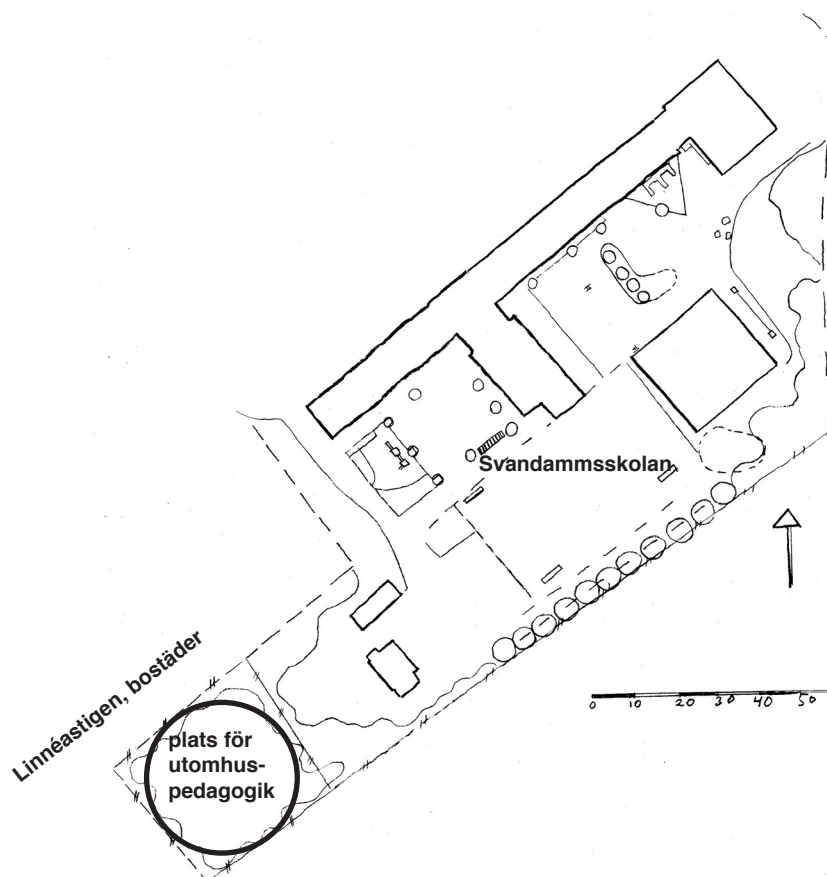
Springprojektet

Svandammsskolan är en av de skolor som deltar i SPRINGprojektet i Nynäshamns kommun, ett projekt med barns hälsa och lärande i fokus. Projektets syfte är att förskolors och skolors utemiljöer ska utformas så att de stimulerar till fysisk aktivitet, skyddar mot skadlig UV-strålning och ökar koncentrationsförmågan hos barnen. Dessutom vill projektet uppmuntra till att utemiljöer i högre grad används för pedagogisk verksamhet. Projektet bygger på en vetenskaplig studie, SCAMPER, som visade på positiva samband mellan barns rörlighet och stora lekområden med omväxlande terräng, samt med god tillgång till skuggande vegetation. Utförlig beskrivning av projektet finns på www.nynashamnsnaturskola.se.

Utmarken är tänkt att användas i organiserad verksamhet tillsammans med pedagoger för att berika barnens utbildning, inte som en lektyta fritt tillgänglig för eleverna under rasttid. Platsen har potential att ge uppslag och nya ingångar till alla skolans ämnen, inte enbart de som är inriktade mot kunskap om naturen.

Annelie Gåhlin från Svandammsskolan, Robert Lättman Masch från Nynäshamns naturskola och Anna Lenninger från Lenninger lek & landskap besökte tillsammans den igenväxande ytan väster om skolgården en dag i januari 2010 när snön låg djup och täckte marken och mycket av vegetationen.

Förslag i text, på ritning och i bild ses som stöd för idéer som efter vidare diskussioner anpassas och justeras direkt efter förhållanden på plats.

Plats för utomhuspedagogik

Synpunkter från skolans personal

Skolans personal vill använda ytan för naturstudier och andra pedagogiska ändamål.

Glädjen av att vistas utomhus framhålls, liksom insikten om värdet av att den sinnesstimulering som sker utomhus gynnar elevernas lärande i stort.

Personalgruppen önskar behålla den nuvarande karaktären med buskage och träd, och att den öppna ytan hålls fri från buskar och träd. Utrymmet under eken ses som en fin plats för reflektion.

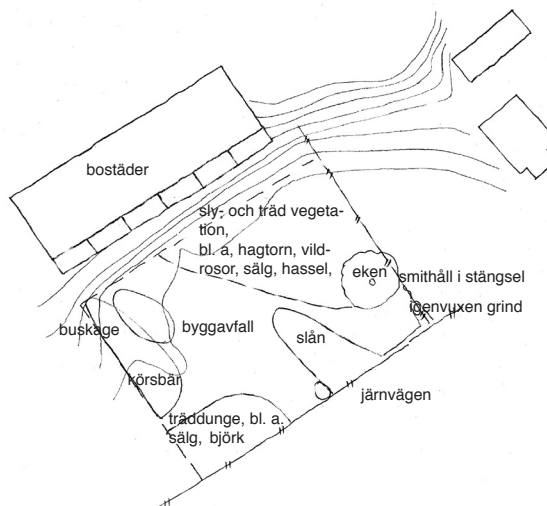
Inga exklusiva förändringar önskas, installationer ska vara enkla och robusta. Liggande stockar föreslås som sittplatser, och stigar genom buskagen kan täckas med bark. En eldstad önskas.

Som gräns mot fotbollsplanen i väster har skolan framfört önskemål om ett plank, i förslaget presenteras ett alternativt förslag. Nätstängslet mot skolgården lagas, och en fungerande grind behövs. Den grind som finns är igenvuxen med slån. I slöjden kan en inbjudande portal tillverkas av elever och lärare.

Tankar kring hur eleverna medverkar i skötseln av platsen utvecklas, elevens val och städdagar kan utnyttjas.

Föräldrar hjälper till att såga ner små träd på en arbetslördag på Svartbäckens skola i Haninge.

Ytan på cirka 1 600 m² ligger som en buffert mellan radhuslängan på Linneastigen 6 – 16 och järnvägsspåren. Bostäderna har terrasser/balkonger som vetter mot ytan, några är förbundna med ytan genom trappor. Största delen av området är relativt plant, närmas bostäderna stiger marken.

Spår av byggbråte syntes genom snötäcknet, troligen har ytan använts som avstjälpningsplats för byggmaterial, trädgårdskompost och ris. Hur mycket skräp och hur vasst eller otymligt skräpet är, gick inte att se på grund av snön.

Träd av päron, äpple och körsbär antyder att ytan tidigare kan ha tillhört trädgården till Linnea, huset som ligger på Svandammsskolans sida om nätstängslet. En ek med lågt ansatta grenar jämt fördelade runt stammen är ytans mest karaktäristiska träd, här finns även björk och sälg. Inslag av vildrosor, hassel, björnbär, druvfläder finns på ytan, som i övrigt domineras av stora sammanhängande buskage av slån och hagtorn. På grund av snön gick det inte att bedöma fältskiktet vid besöket, hallon stack upp över snön i områdets västra del, och det är rimligt att förmoda att även nässlor trivs. Kanske gömmer det sig någon överlevande perenn i något snår? Hur marken är på den öppna delen gick inte att bedöma – om det finns ett relativt slätt gräsparti, om marken är ojämn eller präglad av grova eller tuvbildande gräs och ogräs?

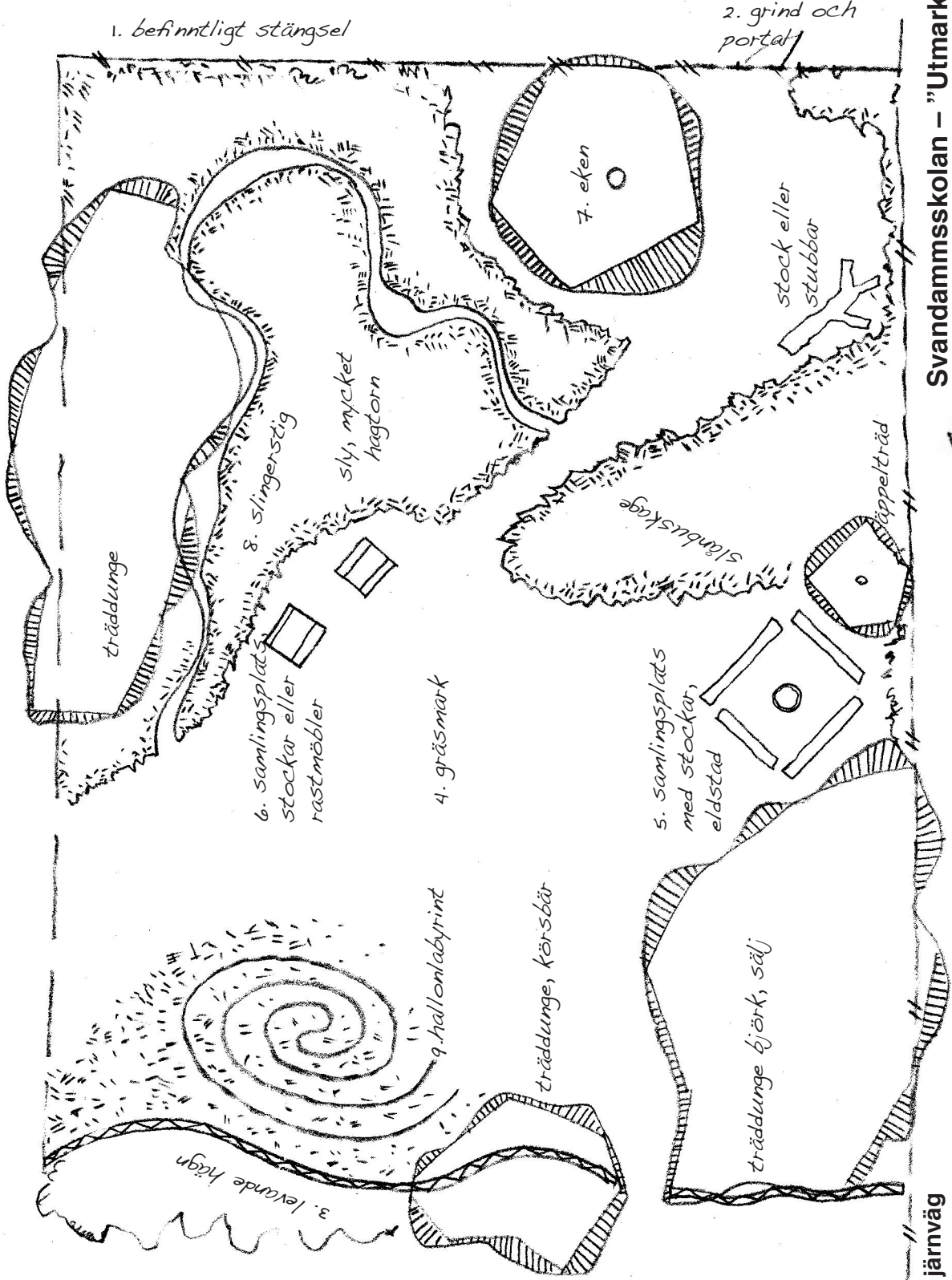
Ytan illustrerar hur en övergiven trädgård eller hage utvecklats på Södertörn under ett antal decennier, förloppet är dessutom påverkat av ingrepp som gjorts när radhusen byggdes. Det kan ses som ett exempel på stadsekologi, hur snabbt växter och djur tar över mark som ligger för fåfot – mark som människor påverkat men inte längre använder.

Nynäshamns naturskola kan medverka till att utforma ett pedagogiskt material som hjälper skolan att börja använda platsen för undervisning.

Svandammsskolans skolgård

Linnéastigen 6 - 16

tomtmark

park med bollplan

stängsel mot järnväg

Svandammsskolan - "Utmarken"
diskussionsunderlag
100228 A Lenninger
skala 1:250 (A4)

Utmarken – förslaget i text och bild

Genom små ingrepp utnyttjas nuvarande struktur och växtlighet.

Entréer, avgränsningar, framkomliga huvudstråk, samt användbara sitt- och samlingsplatser ges första prioritet. Utmarken är en plats som kan – och skall – förändras allt efter som önskemål från elever och personal formuleras och konkretiseras.

En portal och grind gjord efter ett förslag från elever. Skolan har en djup damm som barn endast får besöka tillsammans med vuxen. Frösakullskolan, Halmstad

Gränser

Gränserna ses som markeringar och påminnelser för överenskommelser mellan skolan och eleverna, så som förslaget är utformat är det inte helt slutet mellan Utmarken och parkmarken väster om ytan. En grind behövs i öster som tydlig markör mellan Utmarken och skolgården, men kanske kan det vara tillåtet för de äldsta eleverna att använda platsen på långraster?

Mot skolgården

Siffrorna hänvisar till ritning på sidan 4.

(1) Befintligt trådstängsel mot skolgården lagas, några stolpar kan behöva riktas och nätet har bitvis släppt från stolpar. En besiktning får avgöra om grinden är värd att ta i bruk igen och en öppning röjas genom slånbuskagen.

(2) En ny öppning och grind är annars möjlig att placera strax norr om den gamla, där det nu är en smitväg i stängslet. En inbjudande portal utformas av elever, lärare eller annan hantverkare. Denna entré används endast av gående, men det kan vara bra att ha en öppning bred nog för en skottkärra. (Lutningarna inom Utmarken är flacka nog för en rullstolsburen person att ta sig fram om stigarna blir tillräckligt släta. Om skolan får elev eller personal med rörelsehinder behöver denna inte vara utestängd från Utmarken, förutsatt att det går att komma fram till ytan). Mindre arbetsfordon föreslås kunna använda öppningen i väster.

Mot bollplanen

Som gräns mot fotbollsplanen i väster har skolan framfört önskemål om ett plank, här följer ett alternativt förslag.

I bland annat Holland och England kan man se exempel på hur levande växter i kombination med avverkat sly, grenar och annat grövre kompostmaterial, utnyttjas för att bygga avgränsningar. Det är möjligt att bygga en egen ”mur” samtidigt som man tar hand om park- eller trädgårdsavfall på ett enkelt sätt.

Exemplet på bilden är hämtat från en skola i Holland, där detta stängsel finns inne i en relativt skyddad skolträdgård. Mot fotbollsplanen behövs en stabilare grundstruktur med stolpar och nät eller slator.

Beroende på inställning kan ett levande stängsel uppfattas som spännande och praktiskt – eller som slarvigt och ovårdat. En särskilt vald växt, grind, grindstolpe eller annan detalj kan signalera omtanke, och kompensera för det som kan uppfattas som fult.

En mera konstfärdig variant av levande stängsel från England visas på fotografierna nedan. Hagtorn har klippts tillbaka för att bilda många nya skott som sedan trasslas samman med de slador som staplats i häcken. Ett nätstängsel ger stadga under uppbyggnaden. (På de traditionella häckarna utmed engelska vägar växer vegetationen på en vall av jord och sten. Också i Sverige har jordvallar i kombination med diken används för att hålla betsdjur borta från odlad mark.)

Förslag till levande hägn

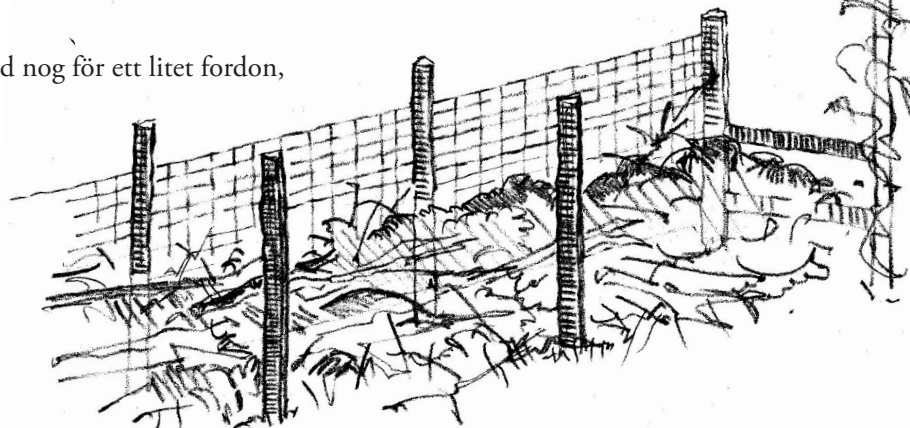
(3) Utgå från de stora trädens stammar och rötter och hitta en linje eller ett stråk, det levande hägnet behöver inte vara rakt. Buskar, sly och små träd som växer i spåret sågas eller klipps ner. Det nertagna materialet blir fyllning, skott som slår upp under kommande säsonger får ingå ihägnets.

Stolpar 90 – 110 över mark, gärna ek, eller andra stötar slås ner med cirka 100 cm mellanrum i två parallella rader, och med cirka 50 centimeter mellan raderna.

Ett nät på cirka 90 cm höjd spänns mellan stolparna närmst bollplanen. Med en sida utan nät blir det lättare för mindre barn att lägga fyllnadsmaterial, och pinnar fastnar inte lika ofta i nätmaskor. Därefter växer stängslet allt eftersom nytt material fylls på.

Det levande stängslet kommer delvis att skuggas av träd och buskar, detta påverkar vilka slingerväxter som kan användas för att göra det grönare; humle, murgröna och kaprifol går i skugga. Åkervinda och snårvinda är ogräs med stor växtkraft och fina blommor och som kan användas på soliga sträckor.

Öppning måste finnas som är bred nog för ett litet fordon, cirka 200 centimeter.

Marken

(4) Skräp och bråte forslas bort. Finns det krossat glas och andra vassa föremål, måste ytan städas noga. En besiktning av ytan är nödvändig senare i vår, detta behövs också för att bedöma nivån på framtida skötsel. Även om inte ”gräsytan” kommer att skötas som en fin gräsmatta, måste den slås vid ett par tillfällen per säsong.

Samlingsplatser

Den öppna platsen är så pass stor att det går att ha två olika platser för samling, en i den södra delen mot järnvägen och en centralt i Utmarken.

(5) Liggande trädstammar och en betongring bottnad med grovt grus för öppen eld.

(6) Trädstammar eller rastmöbler. Riktigt grova rastmöbler finns hos Hungviks såg (www.hungvik.com. T. ex modell C, är dock dyrare än vanliga ”bänk-bord”)

Buskaget klipps tillbaka för att bilda ett mer omslutande rum runt samlingsplatsen. Om vegetationen årligen klipps tillbaka bildas en tät grön vägg, som i en berså.

När buskaget klipps tillbaka måste stubbar och rötter tas bort, marken jämnas till och eventuellt täckas av med grus eller bark.

Under eken

(7) Under eken bildas naturligt ett avskärmat krypin, grenverket gör det omöjligt att stå under kronan. Men man kan sitta eller ligga för sig själv, på marken eller på ett sittunderlag – en plats för funderingar.

Får barnen leka fritt blir detta garanterat ett populärt klätterträd.

Trädet har fått sin runda form och behållit grenverk långt ner på grund av att det vuxit upp utan att vara utsatt för bete eller annat slitage, och med goda ljusförhållanden. Hade det stått på den ordinarie skolgården hade utseendet varit ett helt annat, jämför med de slitna stammarna och grenarna på fruktträden på andra sidan stängslet.

Det är lämpligt att kontinuerligt hålla tillbaka buskaget så att de nedre grenarna också fortsättningsvis får ljus.

Slingerstig

(8) Igenom snåren röjs en slingrande stig, dragningen bestäms på plats, den kan växla i bredd, ibland smal ibland bredare. Detta är en del av Utmarken som föreslås i ett senare skede när nya tankar om hur en stig kan berika upplevelsen av Utmarken.

Hallonlabyrint

(9) Med hjälp av gräsklippare eller trimmer formas en labyrint, eller annan krumelur, i uppväxande vegetation.

Större eller mindre del av den öppna ytan kan användas för att klippa, trampa eller spreja fram mer eller mindre långlivade mönster.

En stig genom ett landskap kan vara bred eller smal, tillfällig eller mera långlivad.

Överst en gång under beskuren avenbok.

Nederst en bildlektion en vårdag i en engelsk skolgårdsskog.

